

همه گیری ویروس کووید نوزده و امنیت دسته جمعی؛ دور نمای امنیت بین الملل

سویل ماکویی^۱

سیدجلال دهقانی فیروزآبادی^۲

چکیده

در روزهای پایانی سال ۲۰۱۹، گسترش نوعی بیماری ویروسی از شهر ووهان چین سرآغاز تحولاتی در جهان گشت که تا آن زمان کم سابقه بود. بیماری جدید با سرعتی زیاد و در مدت زمانی کوتاه، مبدل به یک تهدید نوظهور در نظام بین الملل گردید. این جهانی گیری (پاندمی) تمام حوزه های زیستی یعنی سلامت و بهداشت، اقتصاد، اجتماع، فرهنگ، سیاست و محیط زیست را تحت تأثیر قرارداد. پرسش اصلی این است که چه دورنمای مناسبی می توان در پرتو تهدیدات نوظهور به ویژه همه گیری کووید نوزده برای امنیت بین الملل متصور شد؟ فرضیه مقاله بر این باور است که دورنمای مناسب امنیت بین الملل در پرتو همه گیری کووید نوزده در قالب امنیت دسته جمعی قابل تحقق است. در این مقاله تأثیر این تهدید نوظهور با استفاده از روش آینده پژوهی و تکنیک های روند پژوهی و سناریونویسی بر امنیت بین الملل مورد بررسی قرار گرفته است. این دورنما مبتنی بر سیاست جهانی شدن و وابستگی متقابل به دست آمده است.

واژگان کلیدی: امنیت بین الملل، امنیت دسته جمعی، همه گیری کووید نوزده، آینده پژوهی، سناریونویسی

۱. دکترای روابط بین الملل makouee@hotmail.com

۲. استاد دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

جهان معاصر با بحران بی‌سابقه یک بیماری همه‌گیر^۱ مواجه گردید که تمام عرصه‌های زیست بشری تحت تأثیر آن قرار گرفت. در طول دوره گسترش بیماری، شرایط بحرانی بر جوامع تحمیل شد: ابتلا و مرگ‌ومیر انبوه انسان‌ها در کشورهای مختلف، مخایره اخبار و تصاویر آخرالزمانی، تغییر بسیاری از انگاره‌ها و ارزش‌ها، تغییر در فرایند و عملکرد اغلب حوزه‌های زیستی و ایجاد هراس و ابهام برای تکرار در آینده. همه‌گیری کووید نوزده برای دو سال علاوه بر تهدید زیست و بقای انسان‌ها، حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، فرهنگی و زیست‌محیطی را هم با چالش‌های بسیاری روبرو ساخت: بی‌ثباتی‌های سیاسی و اقتصادی، ناآرامی‌های اجتماعی، تنش‌های روان-تنی، رکود اقتصادی، گسترش فقر و بی‌عدالتی، هراس از آینده و موارد دیگر. همچنین مفاهیمی مانند توطئه‌انگاری، بی‌ترویس، هم‌مونی و سلطه‌طلبی، جنگ تجاری، فناوری و دانش، واکسیناسیون و داروسازی، تبعیض، تهدید نوظهور و موضوعاتی از این دست مجموعه انگاره‌هایی بود که تحولات دو سال را به نمایش گذاشت.

یکی از حوزه‌های متأثر از این بحران امنیت بین‌الملل است. درواقع، این همه‌گیری یک چالش برای امنیت بین‌الملل ایجاد کرد. امروزه چالش‌های امنیتی در حال ظهور کمتر منحصر به یک دولت و محصور در جغرافیای یک کشور هستند؛ ازجمله این چالش‌ها می‌توان به تروریسم، آلودگی‌های زیست‌محیطی، گرمایش زمین، تغییرات آب و هوایی، فقر و شکاف میان کشورهای فقیر و غنی، مهاجرت و پناهندگان، ناترازی‌های انرژی و بیماری‌های نوظهور و بازظهور اشاره کرد؛ بنابراین موضوع تهدید امنیت بین‌الملل به فراتر از مرزهای رسمی و وستفالیایی مربوط می‌شود و مواجهه با آن هم نگرشی فراتر از دولت‌های ملی را می‌طلبد.

همه‌گیری کووید نوزده در روزهای پایانی سال ۲۰۱۹، از شهر ووهان چین آغاز شد. این بیماری با سرعتی زیاد و در مدت‌زمانی کوتاه، با شدت و ضعف در همه کشورهای جهان شایع و مبدل به یک تهدید نوظهور در سطح وسیع گردید. سرعت انتقال بیماری و ناشناخته بودن فرایند مواجهه با آن (درمان) موجب شد تا کشورها دچار غافلگیری گردند و در مدت کوتاهی جامعه بشری با یک بیماری ویروسی مورد تهدید قرار گیرد. گسترش بیماری به دلیل سرعت انتقال بالای ویروس و علائم بالنسبه شدید و مرگ‌آور آن میزان ابتلا را به سرعت گسترش داد و کشورها در مدت‌زمان کوتاهی با افزایش تصاعدی بیماران و تقاضاهای بهداشتی (پیشگیری و درمان) مواجه شدند. افزایش ابتلا و مرگ‌ومیر بیماران در کنار موضوع قرنطینه (انواع محدودیت‌های اجتماعی)، تعطیلی کسب‌وکارها، کاهش مراودات بین‌المللی و ابهام در مورد آینده ازجمله عوارض کوتاه‌مدت این گسترش در جهان بود. این پیامدها در طولانی مدت می‌توانست امنیت بین‌الملل را با چالش‌های جدی مواجه سازد. هرچند این مباحث با ساخت واکسن و واکسیناسیون

1. pandemic

سراسری و انجام پروتکل‌های دارویی فروکش کرد اما وقوع یک همه‌گیری دیگر چندان دور از ذهن نیست. به همین دلیل ضروری است تا دولت‌ها برای چنین شرایطی آمادگی لازم تمهید نمایند تا دچار غافلگیری و از دست رفتن زمان طلایی برای مقابله نگردند.

بر این اساس، پرسش اصلی این است که چه دورنگ‌های مناسبی می‌توان در پرتو تهدیدات نوظهور به‌ویژه همه‌گیری کووید نوزده برای امنیت بین‌الملل متصور شد؟ فرضیه مقاله بر این باور است که دورنگ‌های مناسب امنیت بین‌الملل در پرتو همه‌گیری کووید نوزده در قالب امنیت دسته‌جمعی قابل تحقق است. بررسی «دورنگ‌های» امنیت بین‌الملل نیازمند کاربرد روش‌های آینده‌پژوهی است. به تعبیر بل «هدف آینده‌پژوهی کشف یا ابداع، بررسی و ارزیابی برای طرح آینده‌های ممکن، محتمل و مرجح است؛ آینده‌شناسان به دنبال شناخت آنچه می‌تواند یا باید باشد (ممکن)، آنچه عمدتاً باید باشد (محتمل) و آنچه می‌بایست باشد (مرجح)، هستند.» (Bell, 2003: 73) آینده‌پژوهی دو روش پایه دارد: نخست روندپژوهی که به دنبال بررسی مشابَهت‌های موجود، برای شناسایی روندهای آینده است (Gordon, 2008: 112). این روند باید پیوستاری را نشان دهد که مبنای رفتار آینده باشد. روش دوم، سناریونویسی است که منظور از آن «یک نگرش منسجم درونی است، از آنچه قرار است که در آینده رخ دهد؛ پیش‌بینی نیست؛ بلکه نتیجه ممکن در آینده است.» (Avis, 2017: 2) حداقل دو عنصر باید در سناریونویسی وجود داشته باشد: پیشران‌ها که عناصر اصلی و علی‌الاجد یک تصمیم و تحول هستند و سدکننده‌ها که موانع شکل‌گیری یک سناریو هستند (Gordon, 2008: 141). هرگاه نیروهای پیشران بر نیروهای سدکننده غلبه کنند، آن سناریو امکان تحقق بیشتری دارد.

مرور ادبیات و پیشینه پژوهشی

با توجه به گسترش کروناویروس کووید نوزده در پایان سال ۲۰۱۹ ادبیات تولیدی در این زمینه از نظر پرداخت همه‌جانبه به موضوع کاستی‌هایی دارد. درواقع، موضوع امنیت بهداشتی به‌طورکلی در متون معتبر علمی چندان جایگاهی ندارد؛ بنابراین طبیعی است که پرداختن به این موضوع با کمبود منابع مواجه گردد. هرچند مقالاتی در این موضوع و در حوزه روابط بین‌الملل توسط نظریه‌پردازان نشر پیدا کرده است. به نظر می‌رسد این اظهارات طیفی میان جهانی‌گیری تا ملی‌گیری را پوشش داده است که تأثیرات بر امنیت بین‌الملل نیز می‌تواند در همین طیف قرار گیرد. یکی از این مقالات، مقاله‌ای است به نویسندگی استفن والت که در آن مقاله از منظر واقع‌گرایی به موضوع همه‌گیری کووید نوزده پرداخته شده و بر رجوع به کارکردهای جدی دولت تأکید شده است (Walt, 2020).

در گزارشی با عنوان کروناویروس و امنیت بهداشت جهانی، کووید نوزده و امنیت بهداشت جهانی مورد تأکید قرار گرفته است. این متن می‌گوید که یک بیماری همه‌گیر تنها ۳۶ ساعت طول می‌کشد تا در

سراسر جهان گسترش یابد پس باید در سازوکارهای امنیت جهانی سرمایه گذاری های کلانی انجام شود تا بتوان با همه گیری مقابله کرد و جان انسان ها را نجات داد. شاخص امنیت جهانی سلامت در سال ۲۰۱۹ نشان می دهد که هیچ کشوری آمادگی لازم برای انجام همه گیری های بزرگ ندارد و اگر بیماری هایی نظیر کرونا ویروس در حال گسترش باشد، درحالی که کشورهای جهان هنوز شکاف های قابل توجهی در امنیت بهداشتی دارند جامعه جهانی با عواقب جدی در بهداشت، اقتصاد و امنیت روبرو می شود. چنین همه گیری برای اقتصاد جهان ۶۰ میلیارد دلار هزینه تحمیل می کند.^۱ در گزارش بیمارستان جان هاپکینز^۲ (۲۰۱۹) با عنوان راهنمای امنیت بهداشت جهانی (ایجاد واکنش جمعی و مسئولیت پذیری)، تهدیدهای زیستی، تهدیدی برای بهداشت جهانی، امنیت بین الملل و اقتصاد در حال گسترش جهانی قلمداد شده است. در این متن، همه کشورها برای مقابله با گسترش بیماری صاحب مسئولیت جمعی هستند و باید در کنار یکدیگر این مقابله را انجام دهند. جوا نونس^۳ (۲۰۱۴) در امنیت، رهایی و سیاست بهداشتی، یک رویکرد نظری جدید در مورد امنیت و سیاست های بهداشتی ارائه کرده است. همچنین پیوند بهداشت و امنیت در ادبیات روابط بین الملل مورد بررسی قرار گرفته و به امنیت به مثابه رهایی و روندی توجه شده است که از فضاهای زندگی مردم محافظت می کند. سارا ای. دیویس^۴ و همکاران (۲۰۱۵) در دیپلماسی بیماری (هنجارهای بین المللی و امنیت بهداشت جهانی) با بررسی هنجارهای بین المللی و امنیت بهداشت جهانی، ضرورت های امنیتی بهداشت جهانی را جهت داشتن آینده ای سالم تر برشمرده است. در این متن به ساختار امنیت بهداشتی در مقابله با بیماری هایی نظیر سارس، H_1N_1 و H_5N_1 پرداخته شده است. استفان الب^۵ در کتاب خود با عنوان بهداشت و امنیت، مطالعات امنیتی معاصر (۲۰۱۰) به ارتباط سلامتی و بهداشت با امنیت انسانی و امنیت ملی پرداخته و بیماری ها را برای انسان ها نوعی تهدید می داند که همه عرصه ها؛ به ویژه امنیت آنان را با مخاطره مواجه می کند. ربکا کاتز^۶ و دنیل سینگر^۷ (۲۰۰۷) نیز دو مقوله بهداشت و امنیت را در سیاست خارجی و در کتاب بهداشت و امنیت در سیاست خارجی مورد بررسی قرار داده اند. آنان بهداشت و سلامتی را به عنوان یک دغدغه امنیت ملی در نظر می گیرند.

احمدی (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان «سیاست خارجی و امنیت سلامت بین المللی» به موضوع سیاست خارجی و امنیت سلامت بین المللی می پردازد. او در این مقاله همه گیری بیماری ها را زمینه ای برای همکاری بین کشورها می داند و معتقد است برای مقابله باید اقدام جمعی بین المللی در حوزه سلامت عمومی انجام شود تا آینده امن تری برای جامعه بشری فراهم گردد. سجادی پور و رفعتی آلاشتی (۱۳۹۰) در مقاله ای با

1. U.S Global Leadership Coalition
2. Johns Hopkins
3. Joao Nunes
4. Sara E. Davis
5. Stefan Elbe
6. Rebecca Katz
7. Daniel Singer

عنوان «سیاست خارجی، بهداشت و امنیت بین‌المللی: چارچوب‌های مفهومی و عملیاتی» همین مقولات یعنی سیاست خارجی، بهداشت و امنیت را مورد بررسی قرار داده و این مفاهیم را در قالب چارچوب‌های مفهومی و عملیاتی ارائه نموده‌اند. یا ون چیو^۱ و همکاران (۲۰۰۹) از بیماری‌های نوظهور^۲، بیماری‌های عفونی جهانی^۳ و سایر عوامل در مقاله «ماهیت امنیت بهداشت بین‌المللی» نام می‌برند که امنیت بهداشت جهانی را دچار مخاطره می‌کنند. این عوامل و مسائل مطروحه در پیرامون آن‌ها از تجزیه و تحلیل گزارش‌های بهداشتی چهار سازمان چندجانبه (سازمان ملل، سازمان بهداشت جهانی، همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه و اتحادیه اروپا) به دست آمده است. نویسندگان در نتیجه‌گیری مباحثشان بر این موضوع تأکید می‌کنند که امنیت بهداشتی به خصوص در مورد بیماری‌های نوظهور بدون همکاری بین‌المللی به طور کامل به دست نمی‌آید. آدم کامرات اسکات^۴ (۲۰۱۵) در تشریح مدیریت امنیت بهداشت جهانی در کتاب مدیریت امنیت بهداشت جهانی (سازمان بهداشت جهانی و کنترل گسترش بیماری) به عملکرد سازمان‌های بین‌المللی در کنترل بیماری‌های فراگیر می‌پردازد. آنتونی میسس^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در کتاب امنیت بهداشت جهانی (تشخیص آسیب‌پذیری‌ها، فرصت‌های بزرگ) گسترش بیماری‌های اخیر را نشان‌دهنده این امر می‌دانند که یک عامل تهدیدزای محلی می‌تواند به سرعت تبدیل به یک بحران جهانی گردد که سلامت، اقتصاد و امنیت افراد را به خطر می‌اندازد. جerald راکنشاب^۶ و همکاران (۲۰۰۵) تمهیدات بهداشتی و امنیتی در هنگام گسترش بیماری و انواع بلایای طبیعی را در اروپا در کتاب به سوی امنیت بهداشتی (یک مباحثه در مورد بحران بهداشتی اخیر در اروپا) مطالعه کرده‌اند. جان پرور و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله تأثیرات ژئوپلیتیکی گسترش کرونا، بر اساس شاخص‌های ژئوپلیتیک این گسترش را مورد مطالعه قرار داده و با روش آینده‌پژوهی احتمال هرکدام از آینده‌ها را بررسی کرده‌اند.

بررسی روند افزایش تأثیر بیماری‌های فراگیر بر امنیت بین‌الملل

تحول مفهوم امنیت در طول دوره‌های تاریخی در نظریه‌های مختلف متبلور شده است. عوامل تاریخی، حوادث و رویدادهای مختلفی این تحولات را رقم زده‌اند. یکی از تحولات مهم در این مفهوم، گسترش نهادها، سازمان‌ها و رژیم‌های بین‌المللی است؛ به عبارت دیگر، امنیت دسته‌جمعی در قالب همکاری‌های بین‌المللی نمود می‌یابد و صلح و امنیت بین‌الملل را در سایه این نهادها امکان‌پذیر می‌داند. از نظر فرهنگی چنین نظمی به دنبال ایجاد رژیم‌های بین‌المللی درباره محیط‌زیست، حقوق بشر و تسلیحات هسته‌ای است که بتواند با افزایش قاعده‌مندی و پیش‌بینی‌پذیری مشکلات نظام بین‌الملل را کاهش دهد. این همان چیزی است که بری بوزان از آن به «آناشرشی بالغ» یاد می‌کند. «رژیم‌ها با رسمیت بخشیدن به انتظارات هر

1. Ya - Wen Chiu
2. emerging diseases
3. global infectious disease
4. Adam Kamradt - Scott
5. Anthony J. Masys
6. Gerald Rokenschaub

طرف توافقی که منفعتی مشترک در آن وجود دارد، رفتار دولت را محدود می سازند. نهادها نقش تشویق عادت های همکاری جویانه، نظارت بر تبعیت افراد از قواعد و مجازات متخلفان را بر عهده می گیرند. رژیم ها اعتماد، تداوم و ثبات را در جهانی که آنارشی بدون حکومت وجود دارد، تقویت می کنند.» (برچیل، ۱۳۹۳: ۱۰۰-۱۰۱) این کار نه تنها ملاحظات اخلاقی را نشان می دهد که با توجه به منافع و ملاحظات انسانی سعی دارد آن ها را بدون اجبار به سوی صلح و امنیت جمعی سوق دهد و در عین حال خود در جایگاه قضاوت اخلاقی قرار گیرد و دیگران را به داوری بنشیند (برچیل، ۱۳۹۳: ۱۰۵)

انتشار ویروس کووید نوزده در اواخر سال ۲۰۱۹ تحولی جدید و جدی در مباحث روابط بین الملل و سازمان های بین المللی ایجاد کرد. در گذشته پرداختن به موضوعاتی همچون مرگ و زندگی در مذهب، اخلاق، پزشکی و حوزه های اجتماعی و خرد مطرح می شد و در سایر حوزه ها، موضوعی فرعی و کم اهمیت تلقی می گردید. این همه گیری در ابتدا شوک بزرگی به همه ساحات ها وارد کرد و موضوع مرگ و زندگی را در اولویت اندیشه و روزی قرارداد. شاید یکی از دلایل آن چنین بود که برخی اپیدمیولوژیست ها پیش بینی آخر الزمانی و مرگ و میر صدها میلیونی پیش بینی نمودند. برخی اقتصاددانان، آینده تأمین کالاهای اساسی و تجهیزات پزشکی مربوط به این بیماری را تیره و تار می دیدند و نسبت به توزیع مواد اساسی بسیار بدبین بودند (Drezner, 2020). این شکل بیان و روایت رویداد نشان می دهد که نظام بین الملل تحت تأثیر مسائل زیستی این بیماری قرار گرفته بود و می توان ادعا کرد که این همه گیری موجب غافلگیری راهبردی شده بود؛ ویژگی این غافلگیری راهبردی یکی پیش بینی ناپذیری و دیگری نداشتن راهبرد مناسب در قبال آن بود.

این ویروس ویژگی هایی داشت که از نظر روابط بین الملل نو و جدید محسوب می شد: سرایت ویروس شکل همه گیر داشت؛ ویروس های قبلی عمدتاً فراگیر^۱ یا واگیردار^۲ بودند، سطح گسترش، سرعت و شدت تأثیرگذاری آن بر نظام بین الملل قابل مقایسه با موارد قبل نبود؛ این ویروس آسیب فراوانی به ابعاد مختلف زیست انسانی از حوزه شخصی گرفته تا اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی زده است و از نظر شدت مسائل و مشکلاتی که برای جهان داشته قابل مقایسه با فراگیری بیماری های قبلی نیست.

گسترش ویروس کووید نوزده یک مشکل مهم در نظام بین الملل را برجسته تر کرده است و آن موضوع مهم «سطح تحلیل» است (لیتل و اسمیت، ۱۳۸۹: ۲). این که کووید نوزده موضوعی مرتبط با وضعیت داخلی کشوری مثل چین است و این کشور باید مسئولیت بین المللی آن را بر عهده گیرد یا نه، موضوعی بین المللی و مربوط به نظام بین الملل است و همچنین آیا باید سازمان های بین المللی ذی صلاح مسئولیت مقابله با آن را بر عهده گیرند؟ هرکدام از سطح تحلیل را در نظر بگیریم مسائل مختلفی از بودجه بندی تا مسائل حقوقی را

1. epidemic

2. infection

با خود به همراه دارد. این موضوع، تأثیر بسیاری بر جایگاه و عملکرد سازمان‌های بین‌المللی ذی‌صلاح و در اینجا سازمان بهداشت جهانی گذاشت و پرسشی مهم پیش روی این سازمان قرار گرفت که اگر همه‌گیری بیماری‌های ویروسی قبلی (مانند ایدز، مرس، ابولا، زیکا و سارس) پیش‌ازین رخ داده، چرا نظام‌های بهداشتی کشورهای جهان و به‌ویژه سازمان‌های بین‌المللی نظیر بهداشت جهانی آماده مقابله با آن نبودند؟ در این همه‌گیری، جهان با دشمنی روبرو شد که دولت یا گروهی تروریستی مرجع آن نبود و اصلاً مرجع مشخصی نداشت و توانست تمامی کشورهای جهان اعم از توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته را آلوده کند. شاید به نظر برسد که کشورهای توسعه‌یافته چون قادرند زودتر به دارو و واکسن دست پیدا کنند پس تمایلی به همکاری یا همبستگی بین‌المللی ندارند و به‌سوی ملی‌گرایی پوپولیستی سوق می‌یابند، اما میزان تبادل و همبستگی متقابل و پیچیده نظام بین‌الملل نیازمند مقابله جدی و همه‌جانبه بین‌المللی در مواجهه با این همه‌گیری را نشان داد؛ به‌ویژه این که کووید نوزده برای کشورهای توسعه‌یافته تنها مسائل بهداشتی و اقتصادی ایجاد کرد اما برای کشورهای در حال توسعه انبوهی از عوارض بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی در پی داشت؛ بر همین اساس، موضوع مرگ و زندگی یا بهداشت به مثابه امنیت جهانی و بین‌الملل، باید زمینه همکاری و همبستگی بین‌المللی را برای مقابله با بیماری همه‌گیری که ممکن است همه جهان را درگیر کند، افزایش دهد. بر این اساس، قدرت از بر به با^۱ تغییر کرده است.

روندهای موجود ناشی از تهدیدات نوظهور در امنیت بین‌الملل به‌تدریج در حال افزایش است و اتفاقات متعدد پس‌از آن نشان می‌دهد که این روند تحولی نیازمند توجه بیشتر است. ظهور همه‌گیری کووید نوزده که همچنان تأثیرات آن در جریان است، نشان می‌دهد که در میان تهدیدات نوظهور که پیش‌ازین در قالب موضوع تروریسم، امنیت بین‌الملل را تهدید می‌کرد، در حال بدل شدن به موضوعی مهم در قالب امنیت بهداشت عمومی بین‌المللی در دستورکار امنیت بین‌الملل است.

سناریو تقویت امنیت دسته‌جمعی برای مقابله با کووید نوزده

هدف از طرح سناریو تقویت نظم امنیت دسته‌جمعی در شرایط بحرانی این است که در آینده با ترویج همکاری و تأمین امنیت مشترک و دسته‌جمعی جوامع بتوانند به بقای خود، روی کره زمین ادامه دهند. پیش‌بینی این آینده مستلزم بررسی پیشران‌ها و سدکننده‌های سناریو است تا بتوان درنهایت ارزیابی صحیح را ارائه کرد. گفتنی است که تعداد پیشران‌ها و سدکننده‌ها به‌تنهایی مهم نیستند؛ بلکه وزن آن‌ها برای تحلیل‌نهایی از اهمیت بیشتری برخوردار است. در جدول زیر، شاخص‌های امنیت دسته‌جمعی آمده است:

جدول ۱. شاخص‌های امنیت دسته‌جمعی

شاخص‌ها	امنیت دسته‌جمعی
---------	-----------------

1. from power over to power with

هدف	حفظ صلح و امنیت بین‌الملل
مرجع امنیت	نظم و امنیت بین‌الملل
بازیگران	دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی
تهدیدات	انواع تهدیدات فراملی
راهکارها	امنیت بین‌الملل
مفهوم‌بندی	مفهوم وسیع امنیت

۱. پیش‌رسان‌ها

پیش‌رسان‌های سناریوی امنیت دسته‌جمعی در دوره همه‌گیری کووید نوزده می‌تواند به‌قرار زیر باشد:

۱-۱. تحول در ماهیت تهدیدهای نوظهور

ظهور کووید نوزده درواقع نوعی تحول در لحظه تحول^۱ را در سه ساحت رفتار حکومت‌ها، تحول در سیاست خارجی و افزایش نابرابری جهانی ایجاد کرده است (Lipsy, 2020: 120). نظم مبتنی بر امنیت دسته‌جمعی از قابلیت بیشتری برای مواجهه با تهدیدات جدید برخوردار است یا حداقل زمینه مواجهه مناسب با آن را دارد. در این نگاه، نظم بین‌المللی یعنی «چگونه قواعد، نهادها، قانون و هنجارها الگوی مرتبط و کنش را تولید و حفظ می‌کنند.» (Barnett, 2021: 4) برای پیاده‌سازی این نظم بین‌المللی مشروعیت لازم است. منظور از مشروعیت «برداشت یا استنباط عمومی از کنش یک واحد مورد انتظار که مناسب یا متناسب با برخی از نظام‌های از نظر اجتماعی ساخته‌شده از هنجارها، ارزش‌ها، باورها و تعاریف هستند.» (Barnett, 2021: 5 & 6) از آنجاکه گسترش کووید نوزده حیات انسان را هدف قرار داده، پس حفظ جان انسان و بهبود شرایط زیست بشر در اولویت است.

۱-۲. منافع همکاری و مشارکت

ظهور بیماری کووید نوزده و گسترش سریع، ابتلای بالا و مرگ‌ومیر ناشی از آن در جهان موجب شد تا به چند دلیل کشورهای مختلف نیازمند همکاری با یکدیگر شوند؛ هزینه‌های بالای ناشی از همه‌گیری برای مقابله، پیشگیری و درمان به همراه آسیب‌های وارده به ساختارهای اقتصادی و اجتماعی کشورها برای بسیاری از کشورها هزینه‌های سهمگینی بر جای گذاشته است و هنوز ادامه دارد. همچنین وجود جهش‌های مختلف ویروس (واریانتهای مختلف) و اتخاذ تدابیر مقابله با شرایط جدید همراه با پروتکل‌های خاص نیازمند منابع و دانش مشترک برای مقابله با همه‌گیری است و نیازمند همکاری بیشتر جوامع علمی کشورها با یکدیگر و بهره‌مندی از اطلاعات و داده‌های مربوطه برای پیشگیری و درمان است؛ بنابراین رفتار دولت‌ها در راستای منافع خود و با توجه به شرایط خود و همانند گذشته مبتنی بر «جنگ تجاری پایان‌ناپذیر» (Basrun & Kliem, 2021: 7) و نیازمند بازنگری است زیرا همان‌طور که در پیش‌رسان نخست

1. transformative moment

اشاره شد، چالش‌های جدید رفتار متفاوتی را می‌طلبد.

۳-۱. وابستگی متقابل

افزایش روزافزون ابزارهای ارتباطی مدرن و گسترش فناوری‌های ارتباطی و شکل‌گیری یک وابستگی متقابل پیچیده بین‌المللی موجب شده تا کشورها از حالت جزیره‌ای خارج و در یک اتمسفر زیست نمایند. ایجاد محدودیت در تردد از مرزها، جلوگیری از حرکت آزاد سرمایه، کالا، خدمات و افراد در طولانی‌مدت نتیجه‌بخش نیست و توسعه امکانات ارتباطی این درهم‌تنیدگی را تداوم می‌دهد. دنیای معاصر، جهان درهم‌تنیده اقتصاد و سیاست است.

۴-۱. کاهش تبعیض

نظم مبتنی بر امنیت دسته‌جمعی باوجود تغییر و تحول در نظام بین‌الملل همچنان نظامی قابل توجه است. عملکرد شورای امنیت سازمان ملل و فعالیت دیگر سازمان‌های تخصصی این سازمان مانند سازمان بهداشت جهانی ریشه در تفکرات مبتنی بر امنیت دسته‌جمعی داشته و تهدیدهای نوظهوری همانند گسترش کووید نوزده نیاز به این نوع سازمان‌ها و سازوکارهای اقدام بین‌المللی را افزایش داده است (Lake, et al., 2021:245). از منظر این دیدگاه، جریان آزاد موجب شده تا انسان‌ها احساس بهتری را تجربه نمایند و به نظر می‌رسد این امر موجب کاهش تبعیض گردیده است. درواقع همه کشورها در سازمان‌های بین‌المللی می‌توانند عضو شده و کم‌وبیش از خدمات آن بهره بگیرند.

۵-۱. رفتار اقتصادی

نظم مبتنی بر امنیت دسته‌جمعی قاعده‌محور است و این قواعد در بطن وجوه اقتصادی وجود دارد و از این قواعد حمایت می‌کند. حتی رقابت اقتصادی چین با آمریکا در قالب «راه - کمربند» در چارچوب رفتار اقتصادی قابل درک است و نوعی هم‌ارزی ارزشی را تقویت می‌کند؛ بنابراین این قواعد اقتصادی شکل گرفته تا مدت‌ها بدون جایگزین خواهد بود و علی‌رغم کژکارکردی در برخی سطوح و گاه تشدید شکاف بین کشورهای غنی و فقیر نه با جایگزینی که با بازبینی و بازنگری مواجه می‌شود.

۶-۱. عملکرد سازمان‌های بین‌المللی

این نظم در بسیاری از سازوکارهای بین‌المللی نظیر سازمان‌های بین‌المللی، رژیم‌ها، قراردادهای و نهادها وجود دارد و درواقع نهادینه شده است. زمانی که هنجارها و ارزش‌ها به‌صورت نهاد درآمده و کار کرده، خودبه‌خود ادامه می‌یابد و تغییر آن کار آسانی نیست زیرا نیازمند یک تغییر بنیادین در سازوکارهای اساسی نظام بین‌الملل است. در چالش‌های جهانی، سازمان‌های بین‌المللی نقش مهم و به‌ویژه هماهنگ‌کننده را میان کشورهای عضو ایفا می‌کنند و علی‌رغم انتقادات به برخی کم‌کارکردی‌ها اما مؤثر عمل می‌کنند.

۷-۱. مشروعیت و درستی

امنیت دسته‌جمعی بر اساس مشروعیت و «درستی»^۱، خود و تجربه گذشته خود را اثبات می‌کند. «کیفیت هنجارمند آن، ترویج منطق نتایج^۲ با منطق تناسب^۳ است.» (Lake, etal, 2021:246) این تناسب راز بقا و زیست بشر در همه سطوح داخلی، ملی و بین‌المللی است که همه باید آن را بیاموزند. هر نظامی برای تداوم باید بتواند این فرمول را پیاده کند. این همان منطق مؤثر و عقلانی بودن رفتار بین‌المللی است (Borzel & Zum, 2021: 283).

۸-۱. نظم مطلوب

نظم حاصل از امنیت دسته‌جمعی نظم مناسبی است که جایگزین مناسبی بر آن متصور نیست.

۲. سدکننده‌ها

برای درک بهتر درستی پیشران‌ها، ضروری است که به سدکننده‌ها هم توجه شود تا وزن این سناریو مشخص گردد:

۱-۲. ایجاد نابرابری

یکی از اشکالات بسیار مهم و پایه‌ای این نظم، ایجاد نابرابری ساختاری در نظام بین‌الملل است (Dodds, etal, 2021: 289). هرچند لیبرال‌ها معتقدند که فقر جهانی در چند دهه اخیر نسبت به قبل کاهش یافته است، اما همچنان نابرابری جهانی ساختاری است و این موضوع حتی در زمان گسترش کووید نوزده و جدال برای دریافت تجهیزات پزشکی موردنیاز و از همه مهم‌تر موضوع واکسیناسیون مشاهده گردید. به‌طور نمونه، آمریکا حتی حاضر نشد که در شرایط سخت تحریمی ایران، امکان مبادلات مالی برای دریافت دارو را به حالت عادی بازگرداند. این نشانی از جهانی شدن مضاعف دارد که تنها قدرت‌های دارا، دارا تر شده و کشورهای دیگر همچنان در شرایط بحرانی، ناامن و آسیب‌پذیر هستند (Lake, etal, 2021:230 & 231). درواقع، قرار بود که گشایش اقتصادی و تجارت آزاد به کاهش فقر جهانی و گرایش کمتر کشورها به حاکمیت ملی منجر شود، ولی شرایط کنونی ناشی از گذار از نظریه مزیت نسبی به تحلیل نولیبرالی که در آن هدف بین‌المللی شدن تولید، تحرک سرمایه و سیطره شرکت‌های فراملی مدنظر است (برچیل، ۱۳۹۳: ۱۱۴) و نهادهای چندجانبه در حمایت و ترویج آزادی اقتصادی، امنیت، حقوق بشر، دموکراسی و حاکمیت قانون مورد پرسش قرار گرفتند (Borzel & Zum, 2021: 283). درواقع، شکاف ساختاری جهانی شدن فزاینده باعث شد تا این برداشت ایجاد شود که برخی در این فرایند همیشه برنده هستند و دیگران همواره بازنده (Lake, etal, 2021:232) و گسترش بحران‌هایی جهانی نظیر کووید نوزده، بیشتر آن را دامن می‌زند یا آن را آشکارتر می‌سازد.

1. rightfulness

2. logic of consequence

3. logic of appropriateness

۲-۲. کم کارکردی سازمان‌های بین‌المللی

سازمان‌های بین‌المللی ازجمله شورای امنیت سازمان ملل و به‌ویژه سازمان بهداشت جهانی به‌عنوان یکی از عناصر مهم این نظم در پاسخ به کووید نوزده موفق عمل نکردند. «شکست شورای امنیت در پاسخ مناسب به کووید نوزده نشانه محدودیت تاریخی این نهاد در همکاری بین‌المللی است. شاید نیاز است که این سازمان برای پرداختن به تهدیدات جدید همچون گسترش کووید نوزده یا چالش‌های زیست‌محیطی مورد بازبینی قرار گیرد.» (Charbonneau, 2021: 6) درواقع سازمان ملل همچنان با شرایط جنگ سرد همسویی و نزدیکی دارد و برای مقابله با تهدیدات جدید آمادگی ندارد. درواقع مهم‌ترین انتقاد این است که به نفع کشورهای غربی کار می‌کند، این سازمان‌ها رفتار دوگانه در قبال کشورهای مختلف دارند، دولت‌ها در سازمان‌های بین‌المللی نابرابرند، به پیشینه فرهنگی کشورها در این سازمان‌ها بی‌توجهی می‌شود و بر همین اساس، شاهد تروریسم، تجدیدنظرطلبی روسی، گسترش جریانات غیرلیبرالی در سطح جهان هستیم (Lake, 2021: 246).

در مورد سازمان بهداشت جهانی موضوع در اینجا از اهمیت بیشتری برخوردار است و بنابراین بیشتر باید در مورد آن بحث کرد؛ زیرا به نظر می‌رسد در بحث همه‌گیری کووید نوزده نقش سازمان‌های تخصصی افزایش یافته است؛ ولی همچنان برای پذیرش این نقش آمادگی ندارند یا با مشکلات و چالش‌های جدی مواجه هستند. سازمان بهداشت جهانی از مدت‌ها قبل به دلیل نداشتن بینش مناسب جهانی و کاهش اعتبار جهانی در معرض انتقاد بود (Bernardini, 2020: 59). بخشی از انتقاد به واسطه پیشنهاد دکترا در مورد آدهانوم^۱ مدیرکل سازمان بود که وی با رأی کشورهای کوچک عضو سازمان انتخاب شد و کشورهای توسعه‌یافته به دلیل این که نماینده آن‌ها رأی نیاورد، اقدام به بدنام کردن وی با طرح پیشنهاد وی به عنوان وزیر موقت دیکتاتور در اتیوپی کردند. همچنین در سال ۲۰۱۹ قرارداد ۳.۸۵ میلیارد دلار سازمان با برخی از شرکت‌های مشاوره نظیر مکنزی^۲ بی.سی.جی.^۳، دلویت^۴، گروه پراوا^۵، سیک دولوپمنت^۶ و دیلوری اسوسیشن^۷ رسانه‌ای شد که بنیاد بیل گیتس آن را پرداخت کرده بود. مخفی بودن این موضوع اعتراض جهانی علیه سازمان را در پی داشت. همچنین در گزارش‌های خبری آمده بود که سازمان، خبر نخست‌وزیر تایوان تسای اینگ-ون^۸ را در دسامبر ۲۰۱۹ در مورد مشاهده انتقال ویروس کرونا از انسان به انسان جدی نگرفته است. حتی تأخیر پنج‌روزه در اعلام اضطراب جهانی در ۲۳ ژانویه ۲۰۲۰ باعث درگیر شدن ده برابری افراد با این بیماری شد. به همه این موارد باید دیدار دکترا در مورد با رئیس‌جمهور چین،

1. Tedros Adhanom Ghebreyesus
2. McKinsey Consultancy Company
3. BCG
4. Deloitte
5. Prava Group
6. Seek Development
7. Delivery Associations
8. Tsai Ing-Wen

شی جی‌پینگ در ۲۸ ژانویه ۲۰۲۰ اشاره کرد که باعث اعتراض آمریکا و قطع کمک مالی به دلیل نفوذ بیش‌ازاندازه چین در این سازمان شد (Bernardini, 2020: 50).

همچنین آنچه باعث سیاسی‌شدن فعالیت‌های سازمان بهداشت جهانی شده و پیش‌ازاین هم کشورهایی مانند آمریکا و بریتانیا در زمان ریگان و تاجر اقدام به کاهش کمک مالی خود به این سازمان کردند، دو ویژگی کارکردی است که این سازمان را بیش‌ازپیش در معرض کاهش اعتبار قرار داده است: بودجه نامناسب سازمان با حجم وظایف و انتظارت و مسائل جهانی که رو به تزاید است. برای مثال در سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۸ کل بودجه سازمان ۲.۲ میلیارد دلار بود که این رقم مساوی با ۳۰ درصد بودجه سالانه مرکز کنترل و جلوگیری از بیماری آمریکا و ۴ درصد بودجه سالانه شرکت دارویی مثل فایزر^۱ یا ۱۰ درصد از هزینه تبلیغات شرکت‌های دارویی است (Hough, 2020: 177 & 59) و میزان وظایف تعریف‌شده این سازمان که بیش از تمام سازمان‌های دیگر ملل متحد است و این موضوع باعث افزایش بار بر عملکرد این سازمان شده است. هدف محوری سازمان بهداشت جهانی امنیت بهداشتی بین‌المللی است. بر اساس قانون این سازمان، بهداشت تمام انسان‌ها برای کسب صلح و امنیت، بنیادین است. بر اساس این تعریف مسائل بهداشت جهانی عبارتند از: بیماری‌های نوظهور؛ تغییرات زیست‌محیطی؛ بحران‌های بین‌المللی و ضرورت‌های بشردوستانه؛ تهدیدات تروریستی، شیمیایی، هسته‌ای و زیستی و بی‌ثباتی اقتصادی. مهم‌ترین مشکلات پیش‌روی این برنامه را هم سرمایه‌گذاری‌های ناکافی، پیامدهای بهداشت عمومی ناشی از جنگ و اختلاف، جهش‌های میکروبی و مقاوم به آنتی‌بیوتیک‌ها، فرایند تولید محصولات دامی و غذایی، تغییرات آب و هوایی و بیماری‌های فراگیر اعلام شد. مجموعه این مباحث را شاید بتوان در قالب بهداشت پایدار بین‌المللی تعریف کرد.

۲-۳. گرایش‌های پوپولیستی

گرایش به پوپولیسم در آمریکا و دوره ترامپ نشان‌داد که موضوع یک‌جانبه‌گرایی در سیاست خارجی آمریکا موضوعی ریشه‌ای است و تعارض میان ملی‌گرایی و گرایش بین‌المللی، تعارض جدی است. یک‌جانبه‌گرایی ریشه‌های قوی در سیاست خارجی آمریکا دارد. از یک‌جانبه‌گرایی برداشت خاصی در سیاست خارجی آمریکا می‌شود که معنای آن لزوماً هژمونی یا برتری‌جویی نیست؛ بلکه منظور از یک‌جانبه‌گرایی، نوعی رهبری برای ایجاد نظم بین‌المللی موردنظر این کشور در نظام بین‌الملل است. بر این اساس آمریکا در شرایطی وارد مباحث ایجاد قواعد و نهادسازی بین‌المللی می‌شود که برای بازنمایی و بیان برتری و منافع آمریکا باشد نه برای حفظ صلح و امنیت بین‌الملل یا برای آنچه پیروان جامعه بین‌المللی تمایل دارند نوعی پیشرفت و ترقی در عرصه بین‌المللی ایجاد کنند. روی این اصل، آمریکا از دو شیوه اجبار و اقناع برای اعمال سیاست

خارجی خود در جهان هم‌زمان بهره می‌گیرد. این کشور در حوزه نظامی ۴۳ درصد هزینه جهانی و از این لحاظ مبلغی بیش از ۱۴ کشور پس از خود هزینه می‌کند و به همین دلیل هم سابقه طولانی در حمله نظامی و عملیات پنهان برای براندازی کشورهای مخالف خود دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به اندونزی، ویتنام، جمهوری دومینیک، کوبا، آمریکای مرکزی، ایران، شیلی، نیکاراگوا و عراق اشاره کرد. همکاری داوطلبانه با این کشور مزیت‌های خاصی در راستای اقناع‌سازی دارد: حمایت نظامی از طریق مثلاً ناتو، حمایت در مقابل چالش‌های داخلی کشورهای آسیب‌پذیر، کمک‌های اقتصادی و نظامی خارجی، دسترسی به بازار و دلار آمریکا، تلاش برای مشارکت کشورهای همسو از طریق صندوق بین‌المللی پول، سازمان تجارت و توسعه اقتصادی، بانک جهانی از این جمله‌اند. درواقع، آمریکا تلاش دارد تا نشان دهد که همسویی با این کشور برای کشورهای جهان مزیت به همراه دارد و مخالفت با آمریکا ممکن است برای آن‌ها گران تمام شود. یک‌جانبه‌گرایی پس از روی کار آمدن دولت ترامپ و متعاقب رفع بحران اقتصادی جهانی در سال ۲۰۰۸، رویکرد غالب در سیاست خارجی این کشور شد. در سطح بین‌المللی، پروتکل کیوتو در مورد تغییرات اقلیمی، لایحه دیوان کیفری بین‌المللی، پیمان منع جامع آزمایش هسته‌ای، برنامه اقدام علیه تجارت غیرقانونی تسلیحات سبک و کوچک، پیمان موشک‌های ضدبالستیک و کنوانسیون تسلیحات میکروبی موردپذیرش این کشور قرار نگرفت. از آنجاکه آمریکا پیوستن به این پیمان‌های مهم بین‌المللی را مطابق منافع ملی خود نمی‌داند و آن را نوعی افزایش غیرضروری تعهدات بین‌المللی این کشور و حتی مانع یک‌جانبه‌گرایی خود می‌داند، علی‌رغم مخالفت‌های بین‌المللی از پیوستن به آن سرباز می‌زند و نگرانی هم از بابت کاهش تصویر مناسب این کشور در سطح بین‌المللی ندارد و حتی برای آن ارزشی نیز قائل نیست. هرچند در دوره جو بایدن تلاش شد تا این نقیصه برطرف شود، اما در میانه بحران، رفتار آمریکا نشان‌داد که درک مناسبی از امنیت دسته‌جمعی نداشته است. این در حالی است که شرایط بین‌المللی پس از جنگ سرد و افزایش ارتباطات اجتماعی، افزایش آگاهی‌های جمعی و تبادلات اجتماعی زمینه افزایش چندجانبه‌گرایی را ایجاد کرده و کشورها برای زیست مناسب‌تر و تأمین امنیت بیشتر برای جهانی که در آن زیست می‌کنند، تلاش می‌کنند؛ اما آمریکا به این موضوع به‌خاطر موقعیت خاص آن کشور بی‌توجه است. این موضوع باعث شده تا نظم لیبرالی بین‌المللی نظامی غیرتاریخی باشد زیرا این نظم مبتنی بر تجارت آزاد و گشایش اقتصادی نبوده؛ بلکه بر اساس خشونت، اجبار و مقاومت در سطح جهان شکل گرفته است.

۲-۴. تعارض منافع میان آمریکا و چین

یکی از نگاه‌هایی که امروزه در مورد نحوه گسترش ویروس کرونا مطرح است، جنگ سرد جدید بین دو اردوگاه سرمایه‌داری و کمونیسم چینی است. در این نگاه، نه‌تنها گسترش کرونا امری عمدی فرض می‌شود؛ بلکه از نشانگان گسترش درگیری میان آمریکا و چین نه در عرصه‌های سنتی و نظامی؛ بلکه

در حوزه های جدیدی همانند امنیت بهداشتی قلمداد می گردد. در این رابطه چند دسته نظر وجود دارد: دسته نخست و عام تر بر این باور است که این ویروس توسط آمریکا به چین ارسال شده تا اقتصاد در حال رشد این کشور را فلج کند تا این کشور را اگر از چرخه رقابت خارج نکند، حداقل رشد آن را به تأخیر اندازد. روالی که آمریکا در قبال چین دنبال می کند روالی همانند جنگ سرد با شوروی بوده که تلاش دارد با شیوه های جدید این کشور را همانند شوروی مغلوب سازد. اقتصاد شوروی بر اساس برخی ارزیابی ها هرگز از ۵۷ درصد اقتصاد آمریکا بیشتر نبوده است ولی اقتصاد چین از ۱۰ درصد اقتصاد آمریکا در دهه ۱۹۷۰ به دومین اقتصاد جهان پس از آمریکا بدل شده است؛ قدرت خرید مردم چین بیش از ۵۰ درصد بیشتر از مردم آمریکا است و طبق پیش بینی ها در ۱۰ سال آینده بیشتر هم خواهد شد.

در نقطه مقابل، آمریکایی ها معتقدند گسترش گاه و بیگاه ویروس های مختلف از کشور چین که از ابتدای سده بیست و یکم با گسترش سارس آغاز شد و با کووید نوزده در تداوم است نشان از این دارد که آن ها سعی دارند تا نه تنها در نظم سرمایه داری جهانی خلل ایجاد کنند؛ بلکه ناکارآمدی نظام لیبرالی موجود در غرب را برای مدیریت گسترش بیماری زیر سؤال ببرند. آزمایش مداوم ویروس های مختلف با افزایش تنوع در ساختار ژنتیکی آن ها نه تنها توان تاب آوری کشورهای غربی را مورد آزمایش قرار می دهد؛ بلکه زمینه کاهش توان یا یافتن آسیب پذیری آن ها را فراهم می سازد تا امکان ضربه بیشتر و مؤثرتر ایجاد گردد. گسترش ویروس کرونا در واقع ابزار جدیدی است که چین برای نابودی سرمایه داری دنبال می کند. کاهش اقتصاد جهانی، کاهش سرمایه بین المللی، افول کسب و کار بین المللی و افزایش بدهی های بین المللی تماماً از نشانگان افول سرمایه داری است که حتی متفکرانی همانند ایمانوئل والرشتاین نیز روند آن ها را این چنین تصور نمی کردند. بدهی کشورهای بزرگ جنوب ۷۲۰۵ تریلیون دلار در سال ۲۰۱۹ بود و در ۱۰ سال گذشته ۱۶۸ درصد رشد داشته است؛ این در حالی است که چین ۴۲ تریلیون دلار در یک دهه گذشته ذخیره ارزی داشته است. همچنین در جریان گسترش این بیماری صنعت انرژی و حمل و نقل و گردشگری که موتور محرکه بازار آزاد و گشایش درهای باز کشورهای غربی است دچار مشکل شده است و فناوری ها و صنایع سایبری برنده این جریان هستند که چینی ها در آن در حال سرآمد شدن هستند (Bertrand, et al, 2020:2). در مجموع چینی ها بر این باورند که سپردن همه چیز به بازار و تسلیم بهره کشی نفولیرالیسم و جهانی شدن، صنایع و کشاورزی و دامداری ملی را نابود می کند و وابستگی مرگباری پدید می آورد. در واقع، این تعارض میان چین و آمریکا نشان از این دارد که نظم لیبرالی بین المللی و گرایش به امنیت دسته جمعی وجود ندارد؛ بلکه در واقع در به همان پاشنه زمان جنگ سرد می چرخد منتهی از نوع جدید و در قالب تهدیدات جدید و به همین دلیل است که بسیاری از این بازی های در نگاه مردمان کشورهای مخالف نظم لیبرالی نوعی توطئه و بازی قدرت های بزرگ تصویر می شود.

۵-۲. مداخله‌گرایی

مداخله‌گرایی بشردوستانه یا مسئولیت حمایت^۱ که پس از جنگ سرد مورد توجه کشورهای غربی در قبال کشورهای شکننده یا ناکام^۲ برای حمایت از مردم عادی در شرایط نامناسب است، در دستورکار قرار دارد و بر سه پایه استوار است: جلوگیری از فاجعه انسانی، واکنش جهانی به تحولات انسانی و سطح تعهد برای بازسازی اجتماعات انسانی. این اقدام در مخالفت با احترام به حاکمیت و استقلال کشورها و عدم مداخله در امور داخلی کشورها قرار می‌گیرد. در عین حال «مداخله‌گرایی بشردوستانه و برنامه تعدیل ساختاری برای حفظ جهان غیرغربی در راستای سبک سرمایه‌داری لیبرالی و دموکراسی است.» (Huang, 2021: 8)

جمع‌بندی

سناریو تهدیدات جدید و امنیت دسته‌جمعی تبیین و درک بهتری از وضعیت کنونی جهان به دست می‌دهد. در واقع روند تحولات چند سده گذشته نشان می‌دهد که این سناریو امکان بهتری برای آینده پیش‌رو است؛ اما همان‌طور که اشاره شد این سناریو، سدکننده‌های جدی هم دارد. این سدکننده‌ها به ناکارآمدی اصل امنیت دسته‌جمعی بازمی‌گردد؛ بلکه مشکل ناشی از اجرای نادرست و کژکاری نهادها و مربوط به آن است. مطالعه پیش‌ران‌ها و شرایط نظام بین‌الملل نشان می‌دهد که بدون در نظر گرفتن همکاری و مشارکت بین‌المللی، امنیت بین‌الملل در آینده با خطرات جدی مواجه خواهد شد. این نظم باید مشکلات کنونی را همانند بحران‌های گذشته برطرف کند و مدل جدید تعامل بین‌المللی برای جهان پساژئومونی آمریکا در نظر داشته باشد. این نظم جدید باید واجد این ویژگی‌ها باشد: احترام متقابل مبتنی بر برابری میان همه کشورها و احترام به نظام‌های سیاسی دیگران و روش توسعه آن‌ها، حق برابر و دسترسی به فرصت‌ها و تعادل مناسب منافع ملی و سهمیم بودن در اجتماع بین‌المللی و در نهایت همکاری سودمند متقابل برای دستیابی به امنیت دسته‌جمعی.

این سناریو از توان بالقوه بیشتری برای طرح‌ریزی نظم بین‌الملل برخوردار است و با تأکید بر وجه اخلاقی پیشرفت بشریت سعی دارد نشان دهد که در دو سده اخیر این نگاه به دنیا توانسته نظم مناسبی برای نظام بین‌الملل داشته باشد. این سناریو معتقد است که موضوعات جدید وجه نظامی و دولتی ندارند و لذا نیازی به امنیت دولتی مورد نظر واقع‌گرایان ندارند بنابراین ضرورت دارد که محیط امنیتی مورد بازبینی و بازنگری قرار گیرد زیرا محدودیت‌های مورد نظر واقع‌گرایان نتیجه‌بخش نخواهد بود و امکان کنترل بحران‌ها و تهدیدهای جدید با نگاه صرف واقع‌گرایی وجود ندارد و وابستگی روزافزون دنیای پس از جنگ سرد نشان می‌دهد که بستن مرزها نه ممکن است و نه مطلوب چون زمینه همکاری و مزیت‌های تجارت آزاد را برای ایجاد یک نظم مورد رضایت و مورد اجماع کاهش می‌دهد. واقع‌گرایان به جای جلوگیری از تهدیدها برای ایجاد فضای

1. Responsibility to Protect, R2P

2. fragile/failed states

مناسب تعاملات بین‌المللی، تنها بر وجوه منفی روابط تأکید دارند این در صورتی است که حتی برای رفع تهدیدهای جدید دولت‌ها به‌تنهایی قادر به حل آن نیستند و نیاز به همکاری و مشارکت دارند و همکاری تنها یک رفتار منفعت‌جویانه دولت‌ها نیست که آن‌ها را به این کار سوق می‌دهد؛ بلکه همکاری تنها راه جلوگیری از تهدیدهای جدید است. قواعد و قوانین بین‌المللی که در چارچوب حقوق بین‌الملل مطرح و گسترش یافته، امکان رفتار خودخواهانه را کاهش داده و شرایط را برای مشارکت همه کشورها با توان و قدرت متفاوت فراهم می‌کند.

نظم مبتنی بر امنیت دسته‌جمعی با تمام انتقاداتی که ممکن است نسبت به آن وجود داشته باشد، تداوم زیست در آینده را مطلوب‌تر تصویر می‌کند زیرا این نظم با تجربه پیشینی خود و با سازمان‌های موجود (حتی کم‌کارکرد) به مقابله با تهدیدهای نوظهور پرداخته و پاسخ‌های مناسبی برای آن به وجود می‌آورد. همچنین به نظر می‌رسد روند ظهور تهدیدهای آینده جوامع را ناگزیر از همکاری کرده است. بر این اساس، کشورهایی که این نظم را به چالش می‌کشند، نخست باید توان آن را زیر سؤال برند، سپس آن را تغییر دهند و در نهایت توان پیاده‌سازی نظم جدید و حفظ آن را داشته باشند.

منابع

- برچیل، اسکات و سایرین (۱۳۹۳)، نظریه‌های روابط بین‌الملل. ترجمه حمیرا مشیرزاده و روح‌الله طالبی آرانی، ج ۲، تهران: میزان.
- احمدی، کوروش (۱۳۸۹)، سیاست خارجی و امنیت سلامت بین‌المللی، سیاست خارجی، س ۲۴، ش ۱، صص ۷۰-۴۱.
- لیتل، ریچارد و مایکل اسمیت (۱۳۹۵)، دیدگاه‌هایی درباره سیاست جهان. ترجمه علیرضا طیب، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- رفعتی آلاشتی، زینب و سیدکاظم سجادیپور (۱۳۹۰)، سیاست خارجی، بهداشت و امنیت بین‌المللی: چارچوب‌های مفهومی و عملیاتی، روابط خارجی، س ۳، ش ۳، صص ۱۱۳-۱۴۲.
- "Global Health Security Index (Building Collective Action and Accountability)" (2019). Report. Johns Hopkins in: www.ghsindex.org.
- "The Coronavirus and Global Health Security" (12th March 2020). Report. U.S. Global Leadership Coalition.
- Avis, William Robert (2017) "Scenario Thinking and Usage among Development Actors", K4D, Knowledge, Evidence and Learning for Development, Helpdesk Report 221, Brighton, UK: Institute of Development Studies.
- Barnett, Michael (2021) "International Progress, International order, and the Liberal International Order", The Chinese Journal of International politics, in: <http://doi.org>.
- Basrun, Rajesh and Frederick Kliem (2020) "Covid-19 and International Cooperation: IR Paradigms at Odds". PMC, US National Library of Medicine National Institutes of Health, doi: 10.1007/s43545-020-00006-4
- Bell, Wendell (2003) Foundations of Futures Studies: History, Purpose and Knowledge, Human Science for a New Era, New Brunswick and London: Translation Publishers.
- Bertrand, Natasha, Daniel Lippmann, Meredith Macaw and Lara Seligman (March 12, 2020) "American's National Security Machine Stares Down a Viral Threat", Politico Newsletters.

- Borzel, Tonja A. and Micheal Zum (2021) "Contestation of the Liberal International order: Fram Liberal Multilateralism to Postnational liberalism", International liberalism, Vol .3, pp.282-305.
- Charbonneau, Bruno (2021) "The Covid_19 Test of the United Nationals Security Council", International journal, Vol.76 (1), pp.6-16.
- Davies, Sara E. Adam Kamradt – Scott and Simon Rushton (2015) Disease Diplomacy (International Norms and Global Health Security), Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Dodds, Klavs and Vanessa castan Broto, Klavs Detterbeck, Martin Joney, Virginie Mamadouh, Maano Ramutsindela, Monica Varsanyi, David Wachsmuth, Chih Yuan Woon (2020) "The Covid-19 Pandemie: Territorial, Political and Governance dimensioms of the Cvis, Territory, Politics, Govenane" in: <http://doi.org>
- Drezner, Daniel W. (2020). "The Song Remains the Same: International Relations After COVID-19". Cambridge University Press (online).
- Elbe, Stefan (2010) Health and Security, Contemporary Security Studies. Secound Edition, Oxford: Oxford University Press.
- Gordon, Adam, (2008) Future Survey: Identifying Trands to Make better Decisions, Manage Uncertainty and Profit from Change, New York: AmAcom.
- Hough, Peter (2004) Understanding Global Security. London and New York: Routledge.
- Huang, Qingming (2020) "The Pandemic and The Transformation of Liberal International order". Chinese Political Science , in : <http://doi.org>.
- Katz, Rebecca and Daniel Singer (2007) "Health and Security in Foreign Policy". Bulletin of the Who, Vol. 85, No. 3, pp. 233 – 234.
- Lake, Dowid A. Lisa L. Martin and Thomas Risse (2021) "Challenges to the Liberal order: Refleations on the International organization", International organization, No.75, pp.57-225.
- Lipsy, Philip (2020) "Covid-19 and the Politics of crisis", International Organization, Vol. 74, pp. E127.

- Nunes, Joao (2014) *Security, Emancipation and the Politics of Health (A New Theoretical Perspective)*. London and New York: Routledge.
- Rockenschaub, Gerald, Jukka Pukkila and Maria Cristina Profili (2005). *Towards Health Security (A Discussion Paper Resent Health Crises in the WHO European Region)*. World Health Organization Europe.
- Walt, Stephen M. (2020) "The Realist's Guide to the Coronavirus Outbreak: Globalization is Heading for the ICU and other Foreign Policy Insights into the Nature of the Growing International Crisis", *Foreignpolicy* in: <https://foreignpolicy.com>
- Ya – Wen chiu and etc. (2009) "The Nature of International Health Security". *Asia and Pac Jclin Nutr*, Vol. 18, No. 4, pp. 679 – 683 in: www.nuffieldtrust.org.uk.